

Peter Tazelaar

“Neen, ’t was geen vlucht, die U deed gaan.”¹

Er waren eens drie vrienden die naar Engeland voeren: de later wereldberoemde Erik Hazelhoff Roelfzema (‘Soldaat van Oranje’), de bijna onbekende Chris Krediet en een ‘Zeeuwse Soldaat van Oranje’. Het drietal trad in dienst bij de Britse geheime dienst en ondernam in 1941 en ’42 een aantal mislukte pogingen om contact met Nederland te leggen. De ‘Zeeuwse Soldaat van Oranje’ was Peter Tazelaar.

Tazelaar was een avonturier, een man met een hekel aan aandacht, heersend burgergeleuter en opsmuk. Geboren op 5 mei 1920 in Fort de Kock in het westen van Sumatra, bracht hij zijn jeugd door in Nederlands-Indië, waar zijn vader een hoge ambtenaar was. Aangespoord door diens vader meldde de 18-jarige Tazelaar zich als adelborst op het Koninklijk Instituut voor de Marine (KIM) in Den Helder. Maar hij accepteerde geen orders, dus een carrière bij de marine was niet langer dan één opleidingsjaar beschoren. Het enige dat hem aansprak was het in de muur gebeitelde KIM-adagium ‘Kennis is macht, karakter is meer’ in de hal van het hoofdgebouw van Willemsoord: het komt op mentaliteit aan, niet op de strepen die op het uniform worden gedragen.²

Na zijn voorspelbare falen als adelborst vestigde hij zich tijdelijk bij familie in Groningen en deed enkele halfbakken pogingen op de koopvaardij.

Toen de oorlog uitbrak wilde hij iets doen. Hij belandde bij de Ordedienst (OD), de verzetsclub van Oom Alexander in Den Haag, maar het verzet had ook dringend behoefte aan contact met Engeland. Tazelaar kreeg de opdracht naar Londen te gaan.

Via via lukte het hem op 2 juni 1941 aan te monteren op het onder Panamese vlag varende Zwitserse stoomschip St. Cerque. Het 7.600 ton metende schip met een lengte van 222 meter lag in de Noorderhaven van Schiedam en zou in New York graan gaan laden voor de Duitsers. De Letse kapitein maakte geen bezwaar dat hij als stoker aanmonsterde. Aan boord bevonden zich ook de Nederlanders Toon Buitendijk, Erik Hazelhoff Roelfzema en Bob van der Stok – laatstgenoemd tweetal studenten uit Leiden en corpsleden van sociëteit Minerva. Het lukte om met de St. Cergue het ruime sop te kiezen en al doende de nazi’s te ontvluchten. Voor de Schotse kust stapten het gezelschap over op een Britse kruiser en na een kort verblijf op de Deense Faeröer

¹ Dominee Willem L. Welter, de hoogbejaarde hofpredikant van Wilhelmina, dichtte op 13 mei 1940 deze legendarische woorden. Het vertrek van Wilhelmina naar Engeland was, evenzeer als dat van de Engelandvaarders, uitwijken in plaats van vluchten.

² Die mentaliteit wordt sinds 15 oktober 1854 op het KIM uitgedragen.

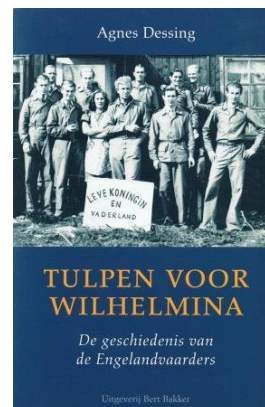
Eilanden – tussen Schotland en IJsland – bereikten de Engelandvaarders³ Groot-Brittannië.

Erik, Bob en Peter werden de hoofdpersonen in Contact Holland⁴, dat van harte werd gesteund door Koningin Wilhelmina, een echte moeder in den vreemde. Meer dan haar

³ Zie ook het proefschrift 'Tulpen voor Wilhelmina. De geschiedenis van de Engelandvaarders' van Agnes Dessing (2004, uitgeverij Bert Bakker Amsterdam, ISBN 9035126408, 469 pagina's).

Ook digitaal op <http://dare.uva.nl/document/77554> (download).

Volgens historica Agnes Dessing, die op het onderwerp promoveerde aan de Universiteit van Amsterdam, ondernamen ongeveer 1.700 Engelandvaarders de tocht naar de vrijheid, van wie zo'n 10% over de Noordzee.

⁴ De werkelijke hoofdrol in Contact Holland was weggelegd voor generaal-majoor titulair François van 't Sant, hoofd van de Centrale Inlichtingen Dienst (CID), tevens particulier secretaris en vertrouweling van Koningin Wilhelmina. Van 't Sant had een veelheid aan functies (o.a. hoofd CID, raadsadviseur Ministerie van Justitie). Al die functies samen zouden de positie van de Koningin vroeg of laat in een verkeerd daglicht kunnen zetten; ook zou er sprake zijn van miscommunicatie en conflicterende belangen; en hij zou de Nederlandse gemeenschap in Londen onvoldoende raadplegen. Daarom trad Van 't Sant op 14 augustus 1941 af als hoofd CID.

De werkelijke reden van zijn onhoudbare positie was echter de onophoudelijke stroom van roddels en verdachtmakingen uit bezet Nederland dat hij een verrader zou zijn: door zijn toedoen zouden in Nederland gedropte agenten door de Gestapo zijn gearresteerd (Englandspiel). (Zowel de Parlementaire Enquêtecommissie Regeringsbeleid 1940-1945 als 'Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog' (deel IX) van dr. Lou de Jong hebben Van 't Sant's rol ten sterkste ontkend.)

Van 't Sant werd opgevolgd door majoor mr. R.P.J. Derksema. Na zijn vertrek als hoofd van de CID bleef Van 't Sant achter de schermen samenwerken met MI6 (Secret Intelligence Service). Van 't Sant was intussen begonnen met Contact Holland, een plan dat was bedacht door Engelandvaarder Bob van der Stok. In Contact Holland moesten personen in bezet Nederland aan land worden gezet, een opdracht uitvoeren (m.n. radiocontact met Engeland tot stand brengen en mensen uit Nederland die gewenst waren in Groot-Brittannië een veilige overtocht geven) en daarna per boot weer worden opgepikt.

Van der Stok's plan was uitgewerkt door Erik Hazelhoff Roelfzema. In opdracht én met steun van Wilhelmina en MI6 en met goedkeuring van premier Gerbrandy kon 'Landing Operations Contact Holland' onder supervisie van Van 't Sant worden uitgevoerd.

ministers en de ambtelijke bureaucratie had ze oog voor de persoonlijke besognes van 'haar jongens'. Van hen zouden uiteindelijk 108 mannen als geheim agent weer naar Nederland vertrekken; voor bijna de helft was de werkelijkheid een stuk minder mooi dan de film: ze zouden het niet overleven.

In Londen vormden Erik en Peter met Chris Krediet, een studiegenoot van Erik – wat de historicus dr. Loe de Jong in 'Het Koninkrijk der Nederlanden in de tweede wereldoorlog' – de Groep Hazelhoff Roelfzema noemt. Ze bereiden de ongewoon moeilijke prestatie voor om met een boot vanuit Engeland de Noordzee over te steken en vervolgens Tazelaar met een houten dinghy op de kust bij Scheveningen af te zetten.

Na een aantal mislukte pogingen, lukte het 1st Lieutenant Bob Goodfellow met zijn ruim drieëntwintig meter lange motortorpedoboot '320' van de Royal Navy om Hazelhoff Roelfzema en Tazelaar in de nacht van 22 op 23 november '41 af te zetten voor een landing op de Nederlandse kust.

Het laatste stukje waadt Peter naar het strand van Scheveningen, terwijl Hazelhoff Roelfzema rechtsomkeert maakt naar Engeland. In de koude novembernacht is er gelukkig weinig maanlicht, zodat de verzetsheld zonder gezien te worden aan land kan komen.

De toen 21-jarige Tazelaar moest voor Koningin Wilhelmina een betrouwbaar contact tot stand te brengen tussen de Nederlandse regering in ballingschap in Londen en het verzet in bezet Nederland. En verzetsmensen ophalen. Daartoe infiltreerde de 'geheim agent' die nacht in een waterdicht pak op het Scheveningse strand. Daaronder droeg hij een smetteloze smoking en was hij gewapend met een Colt .45. Tazelaar, die het meest gevaarlijke aandeel in de operatie had, staat model voor het personage Guus LeJeune dat door Jeroen Krabbé wordt gespeeld in de film 'Soldaat van Oranje'⁵.

Een groot nadeel was echter dat in de periode 1940-'42 vanuit Londen tegelijkertijd drie instanties bezig waren met de uitzending van agenten naar bezet Nederland: naast de CID en Contact Holland ook nog het Bureau Militaire Voorbereiding Terugkeer (MVT).

Het groepje verzetsmensen rondom Erik Hazelhoff Roelfzema opereerde onder Contact Holland, officieus 'The Mews'. De eerste agenten die aan land werden gezet waren, achtereenvolgens, Jo ter Laak, Peter Tazelaar en Wim van der Reijden. Maar de operaties van Contact Holland mislukten. Dit was te wijten aan de tegenwerking van Derksema en diens superieur kolonel der mariniers M.R. de Bruyne, de mede daardoor soms frustrerende en compromitterende situatie in Londen, niet werkende zenders en dat bij arrestaties in bezet Nederland namen werden genoemd.

⁵ Op 22 september 1977 beleefde de rolprent 'Soldaat van Oranje' in het bijzijn van Koningin Juliana haar première. De film, naar een scenario van Paul Verhoeven, Gerard Soeteman en Kees Holierhoek dat gebaseerd was op de memoires van Erik Hazelhoff Roelfzema, werd in tenminste zestig Nederlandse bioscopen vertoond. Ruim 1,5 miljoen bezoekers kwamen "de grootste Nederlandse film aller tijden" bekijken.

De film, waarvan het budget meer dan vijf miljoen gulden bedroeg, was de doorbraak voor regisseur Paul Verhoeven in de VS. Producent is Rob Houwer. De hoofdrollen werden vertolkt door Rutger Hauer (als Erik Lanshof, d.i. Erik Hazelhoff Roelfzema) en Jeroen Krabbé (Guus LeJeune, d.i. Peter Tazelaar). Ook Peter Faber, Rijk de Gooyer, Derek de Lint en Belinda Meuldijk spelen personages in de film.

In 1999 werd 'Soldaat van Oranje', achter 'Turks Fruit', tweede in de publieksverkiezing tot Beste Film van de 20ste Eeuw op het Nederlands Filmfestival.

Op hetzelfde strand zou hij later tevergeefs wachten op een MTB. Die moest hem en twee 'prominente burgers' ophalen op verzoek van Wilhelmina (en Gerbrandy). Ze zouden kunnen zorgen voor een nieuwe politieke wind in het oorlogskabinet: dr. Herman Bernard ('Stuuf') Wiardi Beckman en de kapitein der Generale Staf P.M.H. Tielens – de later chef van de speciale inlichtingendienst van diezelfde Generale Staf (GS III).

De eerste was een sociaaldemocratisch politicus in hart en nieren, als reservist op eigen verzoek gedetacheerd bij de Generale Staf en redactielid van het illegale Het Parool; de tweede een militair pur sang en een 'coming man' op de Generale Staf. Hij weigerde naar Londen te gaan: hij voelde zich als officier van de oude stempel gehouden aan het erewoord dat hij de Duitsers had gegeven om geen dingen te doen welke op dat moment in strijd waren met de belangen van de Duitsers.

Adelborst Gerard Dogger – een oude bekende van Tazelaar van het KIM en nu de leider van de OD, die Nederland moest ontvluchten omdat de Gestapo 5.000 gulden op zijn hoofd had gezet – verving Tielens. Frans Goedhart, medeoprichter van Het Parool, was de nummer drie van het gezelschap. In de nacht van 17 op 18 januari 1942 stonden Wiardi Beckman, Dogger, Goedhart en Tazelaar kleumend te wachten op de clandestiene overtocht naar Engeland.

's Nachts was het rond -10 graden geweest. De Sicherheitspolizei maakten aan het avontuur op die snijdend koude zondagochtend in januari vroegtijdig een einde. Tazelaar en Dogger weten te ontkomen. Na de rampzalige gebeurtenis, waarbij ook nog eens geen open lijn met Londen tot stand kwam, trok Tazelaar heel West-Europa door om terug te reizen naar Engeland. Eind januari vertrok hij met Dogger om via België, Frankrijk, Zwitserland, Spanje en Portugal op 13 april 1942 Engeland te bereiken. Hiermee was Tazelaar voor de tweede maal Engelandvaarder⁶ geworden. Toch kreeg hij (nog) niet, zoals Erik Hazelhoff Roelfzema, de Militaire Willemsorde, hoewel hij toch het meest gevaarlijke aandeel in de operatie had gehad.

Het was dan ook allesbehalve vreemd dat Tazelaar, "toch al niet een van de meest diplomatieke personen"⁷, verbitterd raakte en iedereen van alles en nog wat beschuldigde. Na het buiten zijn schuld goeddeels mislukte avontuur van Contact Holland belandde Tazelaar gedesillusioneerd bij het Fire Station van de London Fire Brigade in het stadsdeel Soho. Verder beperkte hij zich tot deelname aan het Londense nachtleven en zijn jacht op vrouwelijk schoon.

Totdat op 12 juli '44 Gerrit Jan van Heuven Goedhart als Minister van Justitie wordt opgenomen in het tweede kabinet-Gerbrandy. De verzetsman van Het Parool was in april op spectaculaire wijze naar Engeland ontkomen en daarmee ook Engelandvaarder

⁶ Zie ook 'Oranjehaven. Dertien sluipwegen naar de vrijheid' van Paul van Beckum. Het boek bevat interviews met 13 Engelandvaarders, onder wie Maarten Cieremans, Jos Gemmeke en Peter Tazelaar (Uitgeverij Strengholt, 1992, ISBN 9060107756, 160 pagina's).

⁷ Zie pagina 96 in 'Militairen aan het hof. De geschiedenis van het Militaire Huis 1849-2005' (2005) van Jeffrey van Woensel.

geworden. Van Heuven Goedhart zorgde voor de rehabilitatie van Peter Tazelaar: zijn voorwaarde om toe te treden tot de Nederlandse regering in ballingschap was dat ook Tazelaar zou worden onderscheiden met de Militaire Willemsorde. Zo kreeg de oogappel van Wilhelmina, toch nog tamelijk onverwacht, twee jaar na Hazelhoff Roelfzema op 9 september 1944 zijn erkenning.

Twee maanden later, in november '44, werd Tazelaar als agent voor het Bureau Bijzondere Opdrachten (BBO) gedropt in Haskerhorne bij Heerenveen in Friesland, samen met sergeant/radiotelegrafist Lykele Faber⁸. Faber was op 17 september van dat jaar ook al met Jedburgh-team DANIEL II⁹ gedropt in de omgeving van het Brabantse Son om het radiocontact voor de Amerikanen tijdens de Slag om Arnhem – operatie Market Garden – te verzorgen.

Onder de codenaam NECKING zouden Tazelaar en Faber een half jaar lang het radiocontact met Engeland verzorgen, het 'Frysk ferset' organiseren en helpen bij het opzetten van dropsites om het Friese verzet van wapens te voorzien. Later installeerden ze zich met zendapparatuur in een kajuitjachtje in de rietkragen van de veenmeren Lytse Wiid en het oostelijker gelegen Nannewiid, niet ver van hun droppingplaats in Haskerhorne.

In maart '45 werden ze daar door de Duitsers betrapt, waarbij het bootje¹⁰ zonk maar Tazelaar en Faber wisten te ontkomen. Tot het einde van de oorlog bivakkeerde het

⁸ Lykele Faber werd geboren op 14 september 1919 in het Zuid-Hollandse Koudekerk. Na Jedburgh-operatie DANIEL II keerde hij begin november '44 via Brussel terug in Engeland. Daarna werd hij, samen met Peter Tazelaar, namens de BBO gedropt in Haskerhorne. Hij overleed op 90-jarige leeftijd op 3 oktober 2009 in Vernon, British Columbia, Canada.

⁹ Jedburgh-team DANIEL II werd ingezet bij de Amerikaanse 101 Airborne Division. De drie Parachute Infantry Regiments van 101 (501, 502 en 506) hadden als doel het veiligstellen van de bruggen bij Eindhoven, Son en Sint Oedenrode, zodat de Britse pantsereenheden naar Arnhem konden oprukken. Commandant van DANIEL II was de Britse majoor R.K. Wilson. Naast Faber – onder het alias Lodewijck Fokker – maakten de Britse sergeant-radiotelegrafist G.W. Mason, de Franse luitenant Paul Scherrer en zijn Nederlandse ranggenoot Abraham du Bois deel uit van DANIEL II. Tijdens de dropping bij Son gingen beide radio's verloren, waardoor het tijdens de missie niet mogelijk was om het Special Forces Head Quarters te bereiken. Het team keerde op 27 september '44 terug naar Engeland. DANIEL II was één van de acht Jedburgh-teams die tijdens de Tweede Wereldoorlog in Nederland zouden worden ontplooid.

¹⁰ Het bootje is te zien in het Verzetsmuseum in Leeuwarden.

tweetal in Friesland¹¹. Voor zijn aandeel in de bevrijding van Nederland kreeg Tazelaar op 22 december 1951 de Bronzen Leeuw.

Na de bevrijding werd Tazelaar, evenals Erik Hazelhoff Roelfzema en de vrouwelijke Engelandvaarder Rie Stokvis, adjudant van Koningin Wilhelmina. Tezamen vergezelden Erik en Peter Hare Majesteit op 2 mei 1945 bij haar eerste stappen op naoorlogs vaderlands grondgebied toen ze met een Dakota C-47 op vliegveld Gilze-Rijen was geland. Hij en Hazelhoff staan beneden aan de vliegtuigtrap.

Ook is het Tazelaar die Wilhelmina op vrijdagavond 4 mei '45 in haar verblijf Anneville bij Breda persoonlijk op de hoogte stelt van de Duitse capitulatie. Hij stormt de salon van Wilhelmina binnen, die onder het avondeten in gesprek is met luitenant-generaal H.J. Kruls, en roept dat de wapenstilstand is getekend.

Tazelaar blijft niet lang in dienst van de Koningin: in augustus 1945 vertrekt hij naar Ceylon om vandaar uit deel te nemen aan de strijd tegen de Japanners in Nederlands-Indië. Later is hij nog spion voor de CIA in Oost-Europa.

Na "een extreem spannend leven"¹² is Peter Tazelaar op 6 juni 1993 op 73-jarige leeftijd in het Friese Hindeloopen overleden aan de gevolgen van slokdarmkanker. Met zijn laatste vriendin organiseerde zijn zoon Peter Tazelaar jr. de drukbezochte crematie.

Op 24 april 2003 werd ter ere van de Engelandvaarders een plaquette onthuld op de boulevard van Scheveningen ter hoogte van het Kurhaus. Ook de zoon van Tazelaar was hierbij aanwezig. Het strand werd omgedoopt tot 'Soldaat van Oranjestrand'.

Ruim 67 jaar na zijn landing op de kust bij Scheveingen kwam op zijn 89ste geboortedag, 5 mei 2009, de historische biografie 'De grote Tazelaar. Ridder & Rebel' uit, geschreven door Victor Laurentius.

¹¹ Peter Tazelaar en Lykele Faber zijn ook nog enige tijd gesteund door de Britse sergeant/radiotelegrafist Alfred C. Springate. Hij was op de vlucht vanuit Stavoren, waar hun Halifax van 298 Squadron RAF in de nacht van 14 op 15 oktober '44 een noodlanding moest maken. Daarbij verdronk de navigator.

¹² Aldus Victor Laurentius, schrijver van 'De grote Tazelaar. Ridder & Rebel' op 27 mei 2009 in RTL Vandaag.

